تأثیر فرآیند اصطکاکی اغتشاشی بر ریزساختار و خواص مکانیکی فلزجوش ایجاد شدہ توسط GMAW بر St-37

حامد ابراهیمنژاد رودپشتی

مركز تحقيقات مواد پيشرفته، دانشكاده مهندسی مواد، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ايران

مسعود مصلايي پور

دانشکاره مهنارسی معارن و متالورژی، دانشگاه یزد (دریافت مقاله ۹۵/۰۳/۱۹– پذیرش مقاله : ۹۶/۰۲/۲۷)

چکیدہ

در این پژوهش بمنظور اصلاح ساختار و خواص مکانیکی فلزجوش حاصل از فرآیند قوس فلز -گاز (GMAW) بر فلزپایه St-37، از فرآیند فرآوری اصطکاکی اغتشاشی (FSP) استفاده شد. مطالعات ساختاری فلزجوش نشان داد که ساختار ریختگی و زمخت فلز جوش ایجاد شده توسط فرآیند GMAW، با اعمال عملیات FSP به یک ساختار ظریف و یکنواخت تغییر می ماید. توضیح آنکه با اعمال FSP بر فلزجوش، اندازه دانه این منطقه تا حدود ۵۰% کاهش می یابد. تغییرات دانه بندی مذکور را می توان به فعال شدن پدیده تبلور مجدد بواسطه تغییر فرم شدید همراه با افزایش دما حین عملیات FSP نسبت داد. ارزیابی خواص مکانیکی نمونه ها آشکار نمود که با اعمال عملیات FSP بر فلزجوش GMAW، پروفیل سختی منطقه جوشکاری شده یکنواخت تر و درصد ازدیاد طول نسبی فلزجوش FSP شده نسبت به فلزجوش GMAW بهبود می بابد که می توان به یکنواختی و ریزدانگی ساختار بعد از اعمال فرآیند FSP نسبت داد.

Effect of Friction Stir Processing on the Microstructural and Mechanical Properties of St-37GMA-Weldmetal

Hamed Ebrahimnezhad

Advance Materials Rsearch Center, Department of Materials Engineering, Najafabad Branch, Islamic Azad University, Najafabad. Iran

Masoud Mosallaee Pour

Department Mining & Metallurgical Engineering, Yazd University (Received 8 June 2016, accepted 17 May 2017)

Abstract

In this research, friction stir processing (FSP) was carried out to modify the microstructure and mechanical properties of gas metal arc (GMA) welded St37 base metal. Microstructural studies revealed that with applying FSP on the GMA-weld metalsignificant microstructural modification occurred and as-cast coarsegrains of weld metal modify to the fine grain, i.e. a reduction of weld metal grain size about 50% occur after FSP. This variation of grain sizes could be contributed to the recrystallization inFS-processed zone, i.e. high temperature accompany with significant deformation during FSP resulted in recrystallization and formation of fire grains in weld metal. Evaluation of mechanical properties indicated that applying FSP on the GMA-weld metal caused increasing ductility and uniform hardness profile of modified specimens that was in harmony with microstructural results.

Keywords: FSP,St-37,GMAW, Microstructure, Hardness, Strength. **E-mail of Corresponding author:** Mosal@Yazd.ac.ir.

مقدمه

فرآیند فراوری اصطکاکی اغتشاشی (FSP) یک فرآیند منتجه از جوشکاری اصطکاکی اغتشاشی است که توسط میشراو همکاران[۱] بمنظور اصلاح خصوصیات سطحی آلومینیوم ابداع شد. در فرآیند FSP، حرکت چرخشی یک ابزارغیر مصرفی در موضع مورد نظر موجب ایجاد گرمای موضعی (به دلیل اصطکاک بین پین ابزار و فلز پایه) و همچنین تغییر فرم پلاستیک شدید در موضع مذکور می شود (شکل ۱). تغییر فرم شدید به همراه دمای بالای ایجادشده در موضع حرکت ابزار موجب وقوع تبلور مجدد و توسعه ساختار ظریف در سطح مورد نظر می شود [۷-۲].

مشکلات تکنیکی همراه با اعمال عملیات FSP بر آلیاژهای با نقطه ذوب بالا از قبیل فرسایش شدید ابزار و غیره موجب عدم گسترش این فرآیند در مورد آلیاژهای کبالت، فولادها و موارد مشابه شده است[۱۳–۸]. ساختار حاصل از انجماد فلزات عمدتا از نوع دندریتی با مقادیر بالای جدایش عنصری است که در نتیجه باعث کاهش خواص مکانیکی قطعات میشود، لذا یکی از مباحث مورد توجه محققین تغییر ماهیت انجماد ملذاب و در نتیجه کاهش میزان جدایش عناصر آلیاژی در هنگام

انجماد است، تا به این ترتیب بهبود خواص مکانیکی برای قطعات حاصل شود[۱۴].

فرآیند جوشکاری قوس فلز -گاز (GMAW) به دلیل برخورداری از راندمان تولید بالا، قابلیت اتوماسیون، کیفیت بالای جوش و... مورد توجه صنایع متعددی از جمله صنعت خودروسازی واقع شده است. در مقابل حرارت ورودی بالا و مشکلات مربوط به ذوب و انجماد فلزجوش حین جوشکاری ذوبی موجب ایجاد تغییرات ساختاری شدید و توسعه تنش پسماند محسوس در نواحی جوشکاری شده توسط فرآیندهای جوشکاری ساختاری ایجادشده حین FSP، می توان انتظار داشت که ساختاری این فرآیند بر فلز جوش ایجاد شده توسط فرآیند با اعمال این فرآیند بر فلز جوش ایجاد شده توسط فرآیند ایجادشده توسط فرآیند ذوبی صورت پذیرد[۶].

در این پژوهش برخلاف تحقیقات متداول بمنظور اصلاح و بهبود خصوصیات فلزجوش راسب شده توسط فرآیند GMAW از عملیات FSP استفاده شد و تاثیر عملیات FSP بر تغییرات ساختاری و مکانیکی منطقه جوشکاری شده توسط فرآیند مورد مطالعه و پژوهش واقع می شود.

مواد و روش تحقیق فلز پایه در این تحقیق از صفحات فولاد ساده کربنی St-۳۷ با ضخامت MM ۱/۵ بعنوان زیرلایه استفاده شده است. آنالیز ترکیب شیمیایی صفحات دریافتی توسط روش اسپکتروسکوپی نشر نوری با استفاده از تکنیک کوانتومتری تعیین شد(جدول۱).

جدول۱. تركيب شيميايي صفحات فولاد دريافتي (wt.%).

² Gas Metal Arc Welding

¹ Friction Stir Processing

Cu	N	S	Р	MN	С	Fe	
•/9	•/•14	•/•۴	•/•۴	۱/۵	٠/١٩	Base	استاندارد St۳۷
۰/۰۵	-	•/•۲	۰/۰۱۳	۰/۵	۰/۱۶	Base	صفحات دريافتي

جوشکاری قوس فلز –گاز (GMAW) تست کوپنهای مورد نظر با ابعاد ۲۵۰×۲۵۰ در جهت نورد از صفحات دریافتی برش زده و بعد از تمییزکاریسطحی(بدون لبهسازی) در وضعیت تخت در یک پاس جوشکاری GMAW با استفاده از دستگاه جوش شرکت راد الکتریک جوشکاری شدند. جزییات فرآیند GMAW در جدول ۲ آورده شده است. از سیم فرآیند ER70S-6 با قطر Somm و ترکیب شیمیایی ارایه شده در جدول ۳ برای جوشکاری نمونهها استفاده شد[۱۷].

جدول۲. جزييات جوشكارىGMAW.

گاز محافظ	سرعت جو شکاری (cm/min)	ولتاژ (V)	جريان (A)	سرعت تغذیه سیم(m/min)	حرارت ورودی (kJ/mm)
CO_2	10	71 ±1	1人・土7・	۵	۱/۲ ± •/۸۶

جدول ۳. ترکیب شیمیایی سیمجوش GMAW((wt.).

C:•/•٩	MN:1/44	Si: •/•1۴	P: •/•1۴
Cu: •/•9	Ni: •/•۲	Cr: •/•۲	S: •/•1۴

فرآيند FSP

بمنظور اصلاح خصوصیات ساختاری و در نتیجه بهبود خواص مکانیکی فلزجوش ایجاد شده توسط فرآیند GMAW از فرآیند FSP استفاده شد. سطح فوقانی فلزجوش توسط دستگاه ساب، سنگ زده شد تا ضخامت نمونههای جوشکاری شده مشابه با ضخامت صفحات دریافتی(۱/۵mm) شد و در ادامه مورد عملیات FSP واقع شد. برای اعمال FSP از ابزار استوانهای شکل با پین

مخروط ناقص از جنس کاربید تنگستن -کبالت استفاده شد(شکل۲). عملیات FSPبا استفاده از دستگاه فرزNC مدل funk-f و زاویه ابزار با سطح قطعه کار ۳۵، سرعت پیشروی ۱۴mm/min و با سرعت چرخشی۱۰۰۰rpm انجام شد. همچنین شماتیک مربوط به انجام روند تحقیق در شکل ۳ نشان داده شده است.

شکل ۲. شماتیک ابزار مورد استفاده در این پژوهش.

شکل۳. شماتیک نمونهها در وضعیت (الف) جوشکاری شده، (ب) سنگ زده شده، (ج) اعمال عملیات FSP بر جوش.

مطالعات ساختاري

بمنظور مطالعه تاثیر عملیات FSP بر ساختار منطقه جوش، نمونههای جوشکاری شده قبل و بعد از اعمال FSP در ابعاد ۲۰mm² در راستای عمود بر موضع جوش برش و مطابق با اصول استاندارد متالوگرافی آماده سازی شدند. در ادامه نمونهها توسط محلول کلوئیدی آلومینا۳/۱۰ پولیش و با استفاده از اچانت نایتال ۲٪ شیمیایی و سپس مورد مطالعات ریزساختاری نوری واقع شدند. اندازه دانه و مقدار فازها توسط نرمافزار آنالیزگر تصویر clemx میورد بررسی واقع شد. مطالعات ریزساختاری دقیقتر با استفاده از میکروسکوپ الکترونی روبشی مدل VEGA3-TESCAN انجام شد.

آزمون سختی سنجی سختی فلز جوش در دو وضعیت قبل و بعد از اعمال FSP با استفاده از دستگاه سختی سنجی کوپا پژوهش تحت بار ۳۰۰gr و زمان ۱۰۶ به فاصله ۱ میلیمتر از سطح فوقانی نمونهها بررسی شد.

نتايج و بحث

مطالعات ریزساختاری در شکل های ۴ و ۵ به ترتیب ریزساختار موضع جوشکاری قبل و بعد از اصلاح توسط فرآیند FSP، همراه دیاگرام تعادلی Fe-C و محدوه تغییرات دمایی در مناطق مختلف اطراف موضع اتصال ارایه شده است[۱۸].

شکل۴. الف) ریزساختار ناحیه جوش GMAW، ب) نمودار آهن – کربن همراه با محدوده دمایی نواحی مختلف جوش [۱۹].

شکل ۵. الف) ریزساختار نمونه FSP شده، ب) نمودارآهن -کربن همراه با محدوده دمایی ایجاد شده در مناطق مختلف موضع FSP HAZ ،TMAZ ،SZ به ترتیب معرف منطقه اغتشاشی، منطقه متاثر از کارمکانیکی و حرارت و منطقه متاثر از حرارت است است[19].

هرچند عملیات جوشکاری یک فرآیند غیرتعادلی است، اما از دیاگرام تعادلی می توان روند تغییرات ریزساختاری موضع اتصال را مورد تحلیل قرار داد.

الف) ناحیه فلز پایه ('BM). ریزساختار فلزپایه شامل دانههای هم محور فریت با اندازه دانه حدود μm±۱۵ و کلونی های پرلیت(مناطق تیره رنگ) تشکیل شده در محل برخورد مزردانههای فریت است.

شکل ۶. ساختار فلز پایه. الف) با استفاده از میکروسکوپ نوری، ب) با استفاده از SEM در مدالکترون برگشتی.

ب) ریزساختار نواحی مختلف نمونه جوشکاری شده ب-۱) فلیز جوش (WM). حررارت ورودی بالای جوشکاری موجب تشکیل فاز مذاب و حوضچه جوش در موضع اتصال GMAW میشود. در ادامه انجماد حوضچه جوش با مکانیزم رشد اپیتکسیال شروع و با مکانیزم رقابتی دنبال میشود[۲۰]. فلزجوش حاصله در این پژوهش متشکل از ساختار نسبتا درشتی از فریت با مورفولوژی عمدتا ویدمن اشتاتن است. (شکل ۷)

شکل ۷. ریزساختارفلزجوش. الف) با استفاده از میکروسکوپ نوری، ب) با استفاده از SEM در مدالکترون برگشتی.

--7) HAZ در نمونه جوشکاری شده. همانگونه که در شکل ۸ نشان داده شده است. HAZ در نمونههای GMAW شده دارای دو زیر منطقه: (الف) منطقه متاثر از حرارت درشت دانه (CG-HAZ) با اندازه دانه متوسط -رارت درشت دانه (CG-HAZ) با اندازه دانه متوسط TMM \pm ۰۲ و (ب) منطقه متاثر از حرارت ریز دانه (FG-HAZ) با اندازه دانه متوسط m \pm ۰۱ است. علت تشکیل این ریزمنطقههای مختلف در HAZ را میتوان به کاهش حرارت ورودی با افزایش فاصله از درز اتصال نسبت داد. توضیح آنکه در CG-HAZ حداکثر دمای نسبت داد. توضیح آنکه در INO-CG حداکثر دمای نفوذ اتمی و در نتیجه رشد دانه می شود. در مقابل در ایجاد شده موجب استحاله تبلور مجدد و ایجاد زیرمنطقه بوده که موجب استحاله تبلور مجدد و ایجاد زیرمنطقه ریزدانه در این قسمت از نمونه می شود[T0]. از

نکات قابل توجه می توان به تشکیل فازهای سوزنی شکل در CG-HAZ اشاره نمود (شکل ۸-ج).

شکل ۸ تصاویر میکروسکوپ نوری از الف)HAZ نزدیک به BM و ب)HAZ نزدیک به WM، ج) تصاویر SEM در دو مد الکترون ثانویه و الکترون برگشتی از HAZ نزدیک به WM.

ج) بررسی ریزساختار نمونه اصلاحشده با FSP ج-۱) ناحیه اغتشاشی(SZ).SZ عـلاوه بـر سـیکلهـای حرارتی، سیکلهای مکانیکی را نیز تجربه میکنـد. طبق بررسیهای انجام شده دمای این منطقـه بـه بـالای دمـای همی رسد، بنابراین میتوان گفت کـه ایـن ناحیـه کـاملا

آستینتی میشود. نرخ کرنش در SZ حین فرآیند FSW/FSP در حدود ^{(-s⁻¹} گزارش شده است[۲۳]. بنابراین به دلیل کرنش و دمای بالای ایجاد شده در SZ، این منطقه دستخوش تبلور مجدد دینامیکی ناپیوسته میشودکه به ایجاد دانههای ریز آستینتی منجر میشود[۲۴و۲۵]. در ادامه به دلیل وقوع استحالههای آلوتروپیک حین سرد شدن ساختار ظریف با اندازه دانه حدود μμ1±۵ درZZ ایجاد میشود.

ج-۲) ناحیه متأثر از حرارت و کارمکانیکی(TMAZ و SZ نمونههای FSP شده TMAZ در بین مناطقHAZ و SZ واقع شده و دارای ساختاری نسبتاً متفاوت از این دو ناحیه است(شکل ۹ الف). اندازه میانگین دانهها در این ناحیه μm ۲±۸ اندازه گیری شد. کاهش اندازه دانه در TMAZ نسبت به اندازه دانه فلزپایه میتوان به تبلورمجدد نسبت داد[۹۹و۲۶].

ج-۳) ناحیه تحت تأثیر حرارت (HAZ). همان طور که در قسمتهای مختلف شکل ۹ بدیده می شود، HAZ در نمونه FSP مشابه با این منطقه در نمونه جو شکاری شده به دو بخش ریزدانه(نزدیک به فلزپایه) و در شت دانه(نزدیک به منطقه اغتشاشی) قابل تقسیم است. تشکیل این نواحی مختلف را می توان به تفاوت حرارت ورودی به مناطق مختلف را می توان به تفاوت حرارت ورودی به مناطق مختلف را می توان به تفاوت در انمونههای HAZ شده اله فریت در HAZ در شت دانه در نمونههای FSP شده س ۲=۹۱و اندازه دانه در HAZ ریزدانه ،۳۳

تاثیر عملیات FSP بر پروفیل سختی مناطق جوشکاری شده در شکل ۱۰ پروفیل سختی نمونههای جوشکاری شده و تأثیر عملیات FSP بر موضع جوشکاری شده نشان داده شده است. بررسی سختی نواحی مختلف نمونه جوشکاری شده نشان داد که سختی فلزجوش در حدود ۷۰٪ بیشتر از سختی فلزپایه(بـــه ترتیــب ۱۰H۷±۵۰۰و ۱۰۴۷±۱۰) است(شکل ۱۰). این افزایش سختی را میتوان به ساختار زمخت و ریختگی فلزجوش نسبت داد. بعلاوه حرارت ورودی به HAZ نمونه GMAW شده موجب کاهش اندکی در سختی(۱۰H۷±۱۳۵) نسبت به سختی فلز پایه شده است[۲۷].

شکل ۱۰. تاثیر عملیات FSP و GMAW بر پروفیل سختی نمونههای جوشکاری.

میانگین سختی SZ در نمونه های FSP شده در حدود ۱۰HV ±۱۰۰ اندازه گیری شد. سختیHAZ در نمونه های اصلاح شده با FSP در سطوح پیشرو و پسرو به ترتیب۱۰HV±۱۰۰ و ۱۰۲۷±۱۰۰ است. تغییرات نسبتاً یکنواخت توزیع سختی در نمونه FSP شده در همخوانی با اصلاح ساختار ایجاد شده در نتیجه اعمال FSP است.

نتیجه گیری ۱-اعمال عملیات فرآوری اصطکاکی اغتشاشی بر فلزجوش موجب ظرافت و یکنواختی ساختار در موضع اتصال میشود. ۲-میانگین اندازه دانه در ناحیه اغتشاشی نمونههای FSP

شکل ۹. الف)تصویر نوری از منطقه SZ، TMAZ و HAZ نزدیک به منطقه اغتشاشی. ب) ریزساختار نوری مربوط به منطقه HAZ نزدیک به فلز پایه. ج) تصویر SEM در مد الکترون ثانویه از SZ د) تصویر SEM در مد الکترون ثانویه و برگشتی از HAZ نزدیک به SZ.

James Boileau, G.JohnSpray,*The static and dynamic mechanical properties of a new low-carbon, low-alloy austempered steel*, Materials Science & Engineering A, (2014)280-287.

10. Cinta Lorenzo-Martin, Oyelayo O. Ajayi, Rapid surface hardening and enhanced tribological performance of 4140 steel by friction stir processing, Wear332-333, (2015)962-970.

11. A.Rahbar-kelishami, A.Abdollah-zadeh, M.Hadavi, R.Seraj, A.Gerlich, *Rapid surface* hardening and enhanced tribological performance of 4140 steel by friction stir processing, Applied Surface Science, (2014)501-507.

12. Matsushita, Development of friction stir welding of high strength steel sheet, Science and Technology of Welding and Joining, (2011)181-187.

13. A.Ghasemi-kahrizsangi, S.Kashani-Bozorg, F.Moshref-Javadi, *Effect of friction stir processing on the tribological performance of Steel/Al2O3 nanocomposites*, Surface & Coatings Technology, (2015)1-28.

14. G.Brodova, PS.Popel, *Liquid Metal Processing*, New York:' Taylor & Francis, (2002).

15. J.de Jesus, A.Loureiro, J.Costa, M.Ferreira, Effect of tool geometry on friction stir processing and fatigue strength of MIG T welds on Al alloys, Journal of Materials Processing Technology, (2014) 2450-2460.

16. P.Atapour, A.Pilchak, G.Frankel, J.Williams, *Corrosion Behavior of Friction Stir-Processed and Gas Tungsten Arc-Welded Ti-6Al-4V*, Metals & Materials Society, (2014).

17. H.Hussain, M.AliEljaraiow, S.Al-Jadi, Erosive Wear Resistance of Austenitic Stainless Steel Surfacing Deposited on Carbon Steel Plate by GMAW at Different Welding Parameters, ICEIT, (2012) 84-91.

18. ASM Hand Book, Welding, brazing and soldering, Volume 6, (1993)288-344.

19. M.Jafarzadegan, A. Feng, A.Abdollah-zadeh, T.Saeid, J.Shen, M.Assadi, *Microstructural characterization in dissimilar friction stir welding between 304 stainless steel and st37 steel*, Sciverse Science Direct, (2012).

20. S. Kou, *Welding Metallurgy*, second edition, John Wiley & Sons Inc, (2003) 197-410.

21. C.Thaulow, A.J. Paauw and K. Guttormsen, *The Heat Affected Zone*

شده در حدود ۶۰٪ کوچکتر از میانگین اندازه دانه فلز پایه و حدود ۳۰٪ کوچکتر از میانگین اندازه دانه در فلزجوش در نمونه جوشکاری شده به روش GAMW است.

۳- پروفیل سختی در فلزجوش اصلاح شده توسط فرآآیند فرآوری اصطکاکی اغتشاشی یکنواخت تر از توزیع سختی در نمونه جوشکاری شده به روش GMAW است.

مراجع

1. R.S.Mishra, Z.Ma, *Friction stir welding and processing*, Materials Science and Engineering, (2005)1–78.

2. I.Charit, R.S.Mishra,*Low temperature* superplasticity in a friction-stir-processed ultrafine grained Al–Zn–Mg–Sc alloy, Materials Science and Direct, (2005)1-35.

3. A.Rao, V.Katkar, G.Gunasekaran, V.Deshmukh, N.Prabhu, B.Kashyap, *Effect of multipass friction stir processing on corrosion resistance of hypereutectic Al-30Si alloy*, Materials Letters, (2015)417-419.

4. K.Nakata, Y.Kim, H.Fujii, T.Tsumura, T.Komazaki, *Improvement of mechanical properties of aluminum die casting alloy by multi-pass friction stir processing*, Materials Science and Engineering X, (20104)274–280.

5. F.Khodabakhshi, A.Simchi, H.Kokabi, M.Nosko, F.Simanĉik, P.Švec,*Microstructure* and texture development duringfriction stir processing of Al-Mg alloy sheets with TiO2 nanoparticles, Materials Science and Engineering, (2014)1-17.

6. S.David, S.Babu, M.Vitek, *Solidification* and *Microstructure*, Metals& Ceramics Division, (2003)37831-6095.

7. V.JeganathanArulmoni, R.S.Mishra, *Friction Stir Processing of Aluminum alloys for Defense Applications*, International Journal of Advance Research and Innovation, (2014)337-341.

8. H.Grewal, S.Arora, H.Singh, A.Agrawal, *Surface modification of hydroturbine steel using friction stir processing*, Applied Surface Science, (2013)315-412.

9. Codrick J. Martis, K.Susil, K. Putatunda,

Toughness of Low carbon Microalloyed Steel, Welding Research Supplemment, Sep. (1987)266s-279s.

22. W.Tianqi, L.Liangyu, L. Xiao, Y. Xu,*The Numerical Simulation and Control of Microstructure in Heat-affected Zone in GMAW*, Modern applied science, Volume 3(2009)163-166.

23. T.Lienert, W.Stellwag, B.Grimmett, R.Warke, *Friction stir welding studies on mildsteel*, Suppl Weld J Jan, (2009)1s-9s.

24. A.Aghaei, K.Dehghani, *Characterizations* of friction stir welding of dissimilar Monel400 and stainless steel 316, Springer-Verlag, (2014)573–579.

25. A.Kumar, M.Kumar, study offriction stirwelding and its process parameters Forjoining of dissimilar metals, South Asia Journal of Multidisciplinary Studies SAJMS, 1(2015)77-88.

26. L. Huabing, Shouxing, Z. Shucai, *Microstructure evolution and mechanical properties of friction stir welding superaustenitic stainless steel S32654*, Materials and Design, (2017)207-217.

27. P.Xue, B.Xiao, W.Wang, Q.Zhang, Q.Wang, D.Wang, Z.Ma, Achieving ultrafine dual-phase structure with superior mechanical property in friction stir processed plain low carbon steel, Materials Science & Engineering A, (2011)30-34.